

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

פר' בלק תש"פ | גליון מס' 194

הדברים נאמרו ביום ר' עשי"ק פור' חוקת, ד' תמוז תש"פ

הגשת מאכל למי שאינו מברך

האם יש איסור סיוע-לעוברי-עבירה בהגשת דברי מאכל ומשקה למי שאינו מברך? | האם איסור 'לפני עוור לא תתן מכשול' נאמר רק באיסורים מן התורה, או שייך גם באיסור מדרבנן, וכן במקום ספק? | בדבר החובה להאהיב מצוות התורה ולקרב לבבות ישראל | מהו הפתרון למי שמסרב לברך על דברי מאכל ומשקה ומוגשים לפניו?

סתירת דברי התוס' באיסור סיוע

ולכאורה דברי התוס' סותרים אלו את אלו, שכן בתוס' (שבת הנ"ל) כתבו שיש איסור מדרבנן כשאנים עומדים משני צדי הנהר. ואילו בתוס' (ע"ז ו ע"ב) כתבו שאף איסור מדרבנן ליכא. אך באמת אין מקשים סתירות מדברי התוספות במסכת אחת לתוספות במסכת אחרת, כי בעלי התוספות רבים המה, וכל אחד כתב חכם אחר. כפי שכתב בשו"ת מהרי"ל (החדשות, סי' ריא), וכן כתב מרן החיד"א בשם הגדולים (מערכת ת אות ט) ובשו"ת יוסף אומץ (סי' קא ובהשמטות דף עב) ובברכי יוסף (סי' תעג ס"ק טו).

איסור סיוע ליהודי מומר

והש"ך (יו"ד סי' קנא סק"ו) כתב לחלק בזה בין עכו"ם לישראל. שבעובד כוכבים, כגון שמושיט אבר מן החי לבן נח (כאשר עומדים באותו צד של הנהר), בזה כתבו התוס' (ע"ז שם) שמותר אפילו מדרבנן. אבל התוס' (שבת שם) שכתבו שיש איסור מדרבנן, מדובר בישראל, שהוא חייב להפרישו מאיסור, דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות שבית דין מצווין להפרישו (שו"ע או"ח סי' שמג), וכל שכן ישראל גדול. משא"כ בעכו"ם ומומר שאינו חייב להפרישו. והוסיף הש"ך שלא רק בגוי אין איסור מסייע, אלא אף בישראל מומר - יהודי העובר עבירות במזיד ושכח מיהדותו, ומבקש דבר איסור, ויכול להגיע גם בלי עזרת חבירו, דינו כגוי לענין זה, ואין איסור מסייע.

אמנם הגאון הנודע ביהודה בדגול מרבבה (יו"ד שם) כתב שודאי ישראל מומר נחשב לשוגג, שכן מצוה להפרישו ולא לסייע בידו, כי "ישראל, אף על פי שחטא - ישראל הוא" (סנהדרין מד ע"א), ואם כן מה בין יהודי מומר זה לשאר ישראל לענין להפרישו מעבירה, שאם יש ביד איש אחר להפרישו, חייב להפרישו. אבל בישראל מומר העובר עבירות תמיד במזיד ושאט-נפש וממשיך בדרכו זו, אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך. וישנם הרבה אחרונים שחלקו על דעת הש"ך ולדעתם יש איסור מסייע בידי עוברי עבירה גם במי שאינו שומר תורה ומצוות. כך עלתה הסכמת האחרונים וכן ההלכה, שאיסור מסייע בידי עוברי עבירה שייך גם ביהודי מומר שאינו שומר מצוות התורה, ועובר עבירות במזיד, שאסור לסייע בידו לכך.

שאלה: בן שהוריו אינם שומרים מצוות התורה, וניסה בדרכי נועם לשדלם לברך על מאכל או משקה שמגיש לפניהם, ולא עלה הדבר בידו, האם רשאי להגיש לפניהם דברי מאכל או משקה, או שיש איסור בכך שמסייע בידי עוברי עבירה, שאוכלים בלא ברכה תחילה וסוף?

הכשלת הזולת באיסורים

תשובה: בגמרא (עבודה זרה ו ע"ב) אמרו: "מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח? תלמוד לומר (ויקרא יט יד) "ולפני עוור לא תתן מכשול", וכתבו התוס' שהוא הדין בכל האיסורין, וכגון ליתן בשר נבילה וטריפה ליהודי אחר וכיו"ב. ומבואר בגמרא שאיסור 'לפני עיוור' הוא רק כאשר שתי האנשים עומדים משני צדי הנהר, והנזיר אינו יכול להגיע לין אלא אם חבירו העומד בעברו השני של הנהר יגישנו ויקרבנו לו. אך אם שניהם עומדים בצדו האחד של הנהר, אלא שהוא מקיל מעליו ומגישו לפניו, בזהאין איסור 'לפני עיוור לא תתן מכשול'. וכן פסק הרי"ף (שם). ואמנם הרמב"ם כשהזכיר דין 'לפני עיוור' (פ"י מהלכות כלאים ה"א, ובפ"ב מהל' הוצח) לא הזכיר חילוק זה, עם כל זה כתבו האחרונים שאף הרמב"ם יסכים לחילוק זה המבואר בגמרא, כפי שכתב במנחת חינוך (מצוה רלב) ובשו"ת משפטי שמואל (סי' קלד). כל זה מצד איסור דאורייתא של 'לפני עיוור לא תתן מכשול'.

איסור סיוע לעוברי עבירה

התוס' (שבת ג ע"א) כתבו שאמנם כאשר יכול לקחת המאכל בלא סיוע אחר, אין איסור מדאורייתא של 'לפני עיוור', מכל מקום יש איסור מדרבנן של 'מסייע בידי עוברי עבירה'. וכן כתב הרא"ש (שבת שם) והר"ן (עבודה זרה שם), שהרי הרואה אחד מישראל העובר עבירה מחוייב הוא להפרישו מאיסור, ואיך יסייע בידי עוברי עבירה. וכן כתב הריטב"א (שם, ובבא מציעה ה ע"א) שבשתי עברי הנהר יש איסור מן התורה, ובצד אחד של הנהר יש איסור מדרבנן.

וכן פסק בשו"ת הרמ"א (סי' נב), וכן כתב בשו"ת בית יצחק - להגאון רבי יצחק שמעלקיס (או"ח סי' כט), ובשדי חמד (מערכת ו כלל כו אות ג) שכפי הנראה רבני האחרונים תופסים להלכה כדעת התוס' והרא"ש ודעמייהו, שאף אם אינו עומד בעברו השני של הנהר, ויכול להגיע גם בלי סיוע חבירו, אסור מדרבנן להושיט לחבירו דבר אסור, (ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סי' טו אות ה).

איסור 'לפני עוור' באיסורים דרבנן - הגשת מאכל למי שאינו מברך
בגמרא (חולין קז ע"ב) אמרו: "לא יתן אדם פרוסה לשמש, אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו". וכך פסק בשולחן ערוך (או"ח סי' קסט"ב) שלא יתן לאכול אלא למי שיוודע בו שיברך. וכתב הרמ"א שיש מקילין אם נותן לעני בתורת מצוות צדקה, אף אם יודע שלא יברך. הא בלאו הכי, הסכים עם השו"ע שלא יתן לאכול אלא למי שיוודע בו שיברך. ומקור הדין מדברי רבינו יונה (מב ע"ב מפדי הרי"ף ד"ה לא), שאסור להאכיל למי שאינו נוטל את ידיו, משום 'לפני עור לא תתן מכשול'. ומדנקט משום 'לפני עור' יש לדייק שאף באיסור דרבנן איכא איסור דאורייתא של 'לפני עוור' לא תתן מכשול'. והרי אכילה בלי ברכה הוא איסור מדרבנן, שכל הברכות חוץ מברכת המזון חיובן מדרבנן, וכמו כן האוכל בלי נטילת ידיים, ונמצא לדברי מרן שגם באיסור דרבנן יש איסור 'לפני עוור' לא תתן מכשול'. וכן הביאו הבית יוסף והרמ"א (סוף סי' קסט) להלכה דברי רבינו יונה, שאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו לאכילה, משום 'לפני עוור לא תתן מכשול'.

ובפתחי תשובה (יו"ד ר"ס קס, בנחלת צבי) הוכיח ממה שכתב הרא"ש (ריש מועד קטן) שאין איסור 'לפני עוור' באיסורים דרבנן, אבל העיר על זה ממה שכתב הרא"ש במקום אחר (פרק איזהו נשך סי' מב) שיש איסור 'לפני עוור' גם באיסורי דרבנן. ובספר המקנה (ח"ב דס"ב סע"ג) חילק בדעת הרא"ש, שאם נותן לו את האיסור בידים, יש בזה משום 'לפני עוור' דאורייתא, זה שייך גם באיסורי דרבנן, אבל אם הוא רק "מסייע" שאיסורו מדרבנן, אין איסור מסייע באיסורי דרבנן. והתוס' (ע"ז כב ע"א) כתבו דיש איסור 'לפני עוור' אף באיסור דרבנן. ובספר יד מלאכי (כלל סוד) אסף דעת גאוני עולם עד דורו, שכולם כתבו שיש איסור 'לפני עוור' גם באיסור דרבנן.

ספק אם יסייע

כל האמור היינו כאשר הוא בטוח שהלה יעבור על האיסור, אך אם יש ספק אם יעבור על האיסור או לא, וכגון שמגיש לפניו מאכל ומבקשו ליטול ידיו, וכן כשמגיש לפניו משקה ומבקשו לברך, אולי ישמע לו, ולכן במקום ספק אין בזה איסור 'לפני עוור' או מסייע בידי עוברי עבירה. ודוקא בנותן כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח, ברור שיעבור האיסור (ועי' במשנה למלך פ"ד מהלכות מלוה ה"ב). ובבן איש חי (פרשת שמיני אות י) כתב שבעל הבית שמביא פת לבני ביתו ויודע שאין מברכים ואין עושים נטילת ידים, הרי הקולר תלוי בצוארו, וכן אם יבא עני לביתו לבקש לחם ויודע בו שאינו מברך ואינו נוטל ידיו, הרי זה עושה איסור במקום מצוה. אך בספק אין איסור. וכן מוכח משו"ת תרומת הדשן (סימן רצט) שבספק, אין איסור 'לפני עוור'.

קירוב לבבות ישראל לקיום מצוות התורה

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' לה, וראה הליכות בת ישראל פ"ד סי"א) כתב שצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, ולכן מי שבא אליו אורח חשוב, אשר אינו שומר תורה ומצוות - כגון שר, ח"כ או ראש עיר - אך אינו אנטי ועדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם מכבד תלמידי חכמים ותומך במוסדות תורה, ואינו שונא, ואם בעל הבית לא יתנהג עמו בנימוס המקובל, לכבדו בדבר מאכל ומשקה, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיוודע שנטל ידיו ומברך, וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חס ושלום מהתורה והמצוות, וגם יבא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים

בדרך התורה, בכהאי גוונא נכון באמת לכבדו באכילה ושתייה, ולא לחשוש כלל לאיסור של 'לפני עוור לא תתן מכשול', או מסייע בידי עוברי עבירה. משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסור קטן כדי להציל אחרים מאיסור חמור, מכל מקום בנידון זה הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתנית מכשול, וכיון שאם יש חשש שעל ידי מניעת כיבודו באכילה ושתייה יבז לבני תורה ותיגרם שנאה על ידי כך לשומרי תורה, נמצא שמכשילו באיסור גדול יותר ואין כאן נתנית מכשול, אלא אדרבה הסרת מכשול שלא יבא לעוון חמור יותר, ולכן יש להקל בזה. [וכאן אין אנו מתירים לו לאכול בלא ברכה, ובודאי שאם ישאל אותנו נאמר לו שחייבים לברך קודם האכילה, רק שאין אנו חוששין לאיסור מסייע כדי שלא לסייע בידו לאיסור גדול יותר].

וכך כתב הגאון החזון איש (סימן יב סק"ט) כי מה שהקילו חכמים בספק אם יעבור על האיסור או לא, לכאורה היה צריך להחמיר בספק דאורייתא, דספק מכשול בודאי אסור ליתן 'לפני עוור'. אך אם באנו להחמיר בספיקות, גם נעשה מכשול, שנמנע החסד ודרכי החיים והשלום מעצמינו ומהם, והם רק עמי הארץ, שכך התגדלו, וחייבים אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכל שכן שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברים על לאו ד'לא תשנא את אחיך בלבבך' (ויקרא י"ז).

הפתרון להוציא ידי חובה

אל הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת 'פורת יוסף', מגדולי הדור הקודם, נזדמן פעם אחת לביתו בימות הקיץ טכנאי הרוחק מן התורה והמצוות, ואינו יודע לברך, וכיבדו במשקה קר, ולקח גם הוא כוס מים ואמר לו: "תשמע, אני מברך 'שהכל נהיה בדברו' גם בשבילך ומכוין עליך ותשתה גם אתה", כי קיימא לן ש'שומע כעונה'. ואף על גב ש'מצוות צריכות כוונה', כמבואר בשו"ע (או"ח סי' ס"ה), וממילא כל דין 'שומע כעונה' הוא דוקא כשהשומע מכוין לצאת, ולא די בזה שהמשמע יכוין להוציא, ואם כן מה יועיל אם הוא יברך ואילו הפועל אינו יודע כלל לכוין לצאת, לכל הפחות יצא ידי חובה למי שאומר 'מצוות אין צריכות כוונה', ויוצא מדין 'שומע כעונה' אף כשאינו מתכוין לצאת. וכך מפורש בבית יוסף (סי' ריג וסי' ריט) שלמאן דאמר "מצוות אין צריכות כוונה", אפילו אם השומע לא כיוון, יצא ידי חובה מדין 'שומע כעונה'. ובצירוף דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נכון לנהוג כך.

וכן בספר קריינא דאגרתא - להגאון הסטייפלר (ח"ב מכתב קמא) נשאל אם מותר לכבד חילוני בדברי מאכל ומשקה, וכתב: כבר יודע לרבים שאני עני איני מורה הוראות, ובאמת אינני בקי בטור ובשלחן ערוך כראוי למורה הוראות. ועובדא ידענא באחד שהיה במצב כזה, שהיה מוכרח מפני דרכי שלום להזמין לשמחתו קרובי משפחה החשודים שאינם מברכים, והביא לפניהם הכיבוד, ועמד והכריז שהוא מברך 'שהכל' להוציא את כל הקרואים, ובירך בקול רם, ואף על פי שלכאורה הלא החשוד הזה אינו מכוין לצאת, מכל מקום יש לשער שזה הפלוני חושב בלבו מילא הוא מברך בעדי יהא כן, וזהו כעין כוונה לצאת, ואולי על דעת זה יש לסמוך ולתת להם.

ולכן אם בא אורח לביתו, וכל שכן בן ששב בתשובה והוריו עדיין אינם דתיים, מותר להגיש לפניהם דברי מאכל ומשקה, מוטב שיציע להם בעדינות אם חפצים לברך, ואם לא עלה בידו, יקח גם הוא ויברך ויכוין להוציאם ידי חובה.